
Vele ért véget udvarunkban e fehér, nemes vizslák családfája, ezeké a karcosú és mindig kissé feszes állatoké, melyek olyanok voltak, mint a görbe kard, mint a szőlővenyige íve. Fajtisztaságuk már elveszett, vérük összekeveredett, de tudni való, hogy ősanyjukat a nagybácsi Olaszországból szerezte be, valami nyugdíjas erdészeti tanácsos, jó ízlésű ember és jó vadász által, aki öregségére szenvedélyes fegyver- és vadászkutyagyűjtő lett. Ez a messzi országból nehezen beszerzett fehér, drágán megfizetett szuka az első naptól kezdve valami kiváltságos helyzetbe került. Miután egyszerre csak szelíd déli otthonának ki tudja, mely zugából idekerült a vadonba, a hegyektől övezett Živašnicára, ahol mindig egy órával előbb sötétedik be, mint más helyeken, és a vizek zúgva elvegyülnek a láthatatlan torkolatokban a nyárfák lombjai fölött, Léda nemigen távolodott el a háztól. A veranda alatt a száraz szalmán hevert, vékony membránérzékenységű fűlevél áttetsző kutyaálmán keresztül is ellenőrizte maga körül a világot, és felrezzent a legkisebb zajra, éberen, reflexekkel telítetten, azonnali eligazodó képességgel.

Végtelen hosszú szabad idejében az élénk, hosszú farkú madarakat bámulta, jövés-menésüket a sövényeken és bokrokon, az apró kis sárgákat, tavasz lévén, melyek az aklok körül röpködve zavartalanul és kedvesen a juhok gyapjában bogarásztak. Fejét gondosan mellső mancsai közé fektette, egy nyárfa magas éles koronájának hajladozását figyelte a kert szélén, melynek csúcsa átlépte a messzeségeket, a Živašnica fölé boruló ég eléggé keskeny szeletében. Olyannak látszott, mint egy természetes, örök idők óta létező szeizmográfű, amely a sorok és a Föld gyomrának titokzatos megrázkódtatásait kíséri, szélcsendben is, délutánokon, amelyek a nedves ólomsúlyú csendtől halottak. Észrevette a természeti jelenségek csalékonyságát és a mély hideg erdők alattomoságát, amelyek föléje borultak mindennek, ami lent mozgott és élt. Állati megfigyeléseinek élességét fokozva, arról is meggyőződ-

hetett volna, hogy az éjszakák és nappalok itt nem váltakoznak, hogy a nap csak egy-két lépésre húzódik fel a magas lejtős és hideg erdőbe, magának az istennek a trónja alá és mihelyt elmúlik a dél, az árnyékok máris kavarni kezdenek, és megindulnak felülről mint szörnyű, fekete lepel, amelyet nekünk szőttek. Délutánokon és délutánokon át követte ezt az árnyékot, a szélét, és fokozatos lehúzódását a hegyláb. Elaludt a melegen, valahol a malom alatt, a susogó hervadt ágakon, elkábult a megfigyeléstől és homályosan gyötörödvé a nosztalgiától. tekintete lesiklott a leveleken levő apró bogarak és a porban, a fűben lárvákat vonzó hangyák mikrokozmoszának mélységébe, amelyek örökké mozgékonyak voltak és elveszettek a számtalan bonyolult irány között. Olykor ez annyira szórakoztatta, felállt, teljes hosszában szétterpesztette mellső lábait, a katicabogarak és egyéb barna bogarak mozgását követve a fűszálakon és a már kitaposott hangyaösvényeken.

Egyzserre csak hidegséget, árnyékot érzett a hátán. Az érintés olyan erős volt, mintegy fizikai, az árnyékok annyira élesek voltak. Hirtelen visszafordult, s szaglászni kezdte az árnyék peremét az ágakon. Prűszkölt, piszkálta mancsával, fűjt és ugatott. De az szinte láthatóan haladt át avar fekhelyén, hűtve azt, és végül visszavonhatatlanul meghódította magának. Ezen a helyen, ahol az árnyék megtelepedett, nem létezett többé sem a rovarok mozgása, az apró csodálatos világ. Úgy tűnt, hogy az egész életáradat kétségbeesetten menekülve visszavonulóban van e szabálytalan vonal előtt, mely hidegen kűszik a fűben, felkűszik a törzsekre, leereszkedik a pocsolókba, megemeli a ház szegélyét, s miután mindent letakart és hatalmába kerített, megindult felfelé a hegyen, igen gyorsan, éhesen. Az est akkor áll be, amikor az árnyék széle diadalmasan megérinti a nap ragyogó visszfényét a hegy szirtjein. Ez minden délután megismétlődött: a fehér szuka az árnyéktól ösztökélve menekült. És minthogy valószínűleg a szelíd Lombardiából származott, ezt gondolta: miféle világ ez, a határoknak ez a szüntelen eltávolódása és távolodása, amelyeken keresztül az idő vonul át?

A ház és a birtok környékét csak a nagybácsi nyomában futkosva hagyta el. Jól ismerte a puszkapor égette csó szúrós szagát, bármennyire tisztították és zsírozták is, a lelőtt vadállat véréből átítatott hátizsák éles bűze és gazdája testének, ruhájának illata volt az első, amelyet befogadott és a legaprólékosabban kielemezett pofájával. Az egyenes úton karcsún és áttetszően rohant előre, mintha súlytalan lenne, furcsa módon átugrálta a magas sövényeket és a ledöntött törzseket, a bokrokkal borított meredek lejtő mellett a szövszék vetélőjének gyorsaságával száguldott el csaholva, fehér farkával evezve a bokrok között, vitte az égbolt alá végtelenségig kifinomult lényét. Aztán visszatért, elvékonyodva lihegett, a vadászat villamosságával feltöltve tekergett és ugrált gazdájának durva térdharisnyája körül, előrerohant, bukfenchezett, és lezuhant egy kőre, elkapta a fogával, rohanva vitte, majd elejtette, és kőre írva le, mint ahogyan a stafétát kerülük meg — ügyesen felkapta, és mindezt megismételte, valami motorikus emlékezővel élesztve fel az idomítást. De a tudása cserbenhagyta, és reflexe megbénult, amikor megiramodott a pusztá sziklás lejtőn valami nyom után, amelyet a forróságtól kiégetett talajon nehéz volt felfedezni, folyton elveszítette a váratlan száraz vizmosás ürességében, idegesen szűkült, körbe-körbe forgott, míg végül, mint a tű fokán át, „be nem fűződött”

az igaziba a száz és száz csillagszerűen elágazó rövid és látszólagos nyom közül. A legsúlyosabb megpróbáltatás a meredek tölciséreknél kezdődött, a visszataszító, megközelíthetetlen égbolttal felettük, alattuk viszont a látóhatár aljára tolt, a patak zúgásába fogott völgygel. A laza, fehér homok nyelve egyenesen az égboltból folyt le, és alattomosan, nyugodtan, kényelmesen elterpeszkedve állta útját. Nem ismervén szélségeit, sem pedig a vonzó szelíd formák rejtett mivoltát és ravasz csapdáját, a szuka belevetette magát, azzal a szándékkal, hogy tiszta felületén induljon a hegynek fel. A mancsok érintésétől a finom homok szóródni kezdett, magával ragadta őt, és minden próbálkozás, hogy kihúzza lábát, még inkább megbolygatta az alatta levő élő talajt. Nem tudott mozdulni se balra, se jobbra, támasz, egyensúly nélkül, minden ügyessége elhagyta. Minden szándékos és ösztönös mozdulata félbeszakadt a feneketlen testben. Kapált a mancsaival, vergődött, szűkölt, megijedve az „ismeretlenség” mély fenyegetésétől, pillanatról pillanatra változtatva viszonyát a környezete iránt, lezuhant a láthatatlan magasságmérő skáláján, tehetetlenül, kijátszva a tapasztalatoktól és a létfenntartás villámgyors ösztönétől, mindaddig, amíg zajt, port, kétségbeesést és ugatást cipelve magával, összetörve a harctól és a dühtől, meg nem érintette a völgy alját, kiokádva a homoklávától, mint egy darab puha rongy. Ekkor erős idegsokkokkal lerázva a port a szóréről és kábultan ténferegve körös-körül, homályosan megérezte, hogy a világ a birtok határain kívül barátságtalan, és tele van mérgező, megalázó tréfával.

Kissé kiábrándultan a kudarcok és a fel nem derített titkok miatt, néhány napon át az istállók alacsony ereszei alatt rejtőzködött, nem törődött az étellel, fejével mancsai között a nyárfa csúcsának az égen való csendes, természetfölötti és süket haladását bámulta.

A birtokhoz és a szemlélődéshez való kötöttsége és az ösztönösségtől való félelme lassacskán annyira kiélezte szímatát, hogy egész nap magánkívül volt, és elmerengett az imaginárius kihívások és sejtések e világában, azokat a nyomokat követve, amelyeket senki sem látott és érzett rajta kívül. Délutánonként, amikor a mély sötét színek megtelepedtek az erdőn, megmagyarázhatatlan eredetű nyugtalanság fogta el. Ekkor fel-felpillantva szaladgált egy vonalban, valami villamosságtól reszketve, és az estét e jelektől kimerülten várta be. A nagybácsi lement, és hívta. Ő volt az egyedüli, akinek közelébe ment és bokájához dörzsölte vékonyha, gyenge bordáit, szűkölt neki, valami átkozott kifejezéssel kínlódva, aztán ismét mindent annak a hívásnak szentelt, amely a sötét erdőkből érkezett, így sodródva lassan az est felé.

Az esték itt a birtokon rövidek voltak, telve üdegen és beteges hangulatok szorongásával. A nagybácsinak állandóan az volt a rögeszméje, hogy egy gondolatot gondol végig, amelyet valamely dédapja kezdett el halálának óráján, és sohasem fejezett be. A malomban ülte, elárasztva a malomkövek és a szüette fagépezet dörömbölésével, homályosan hitt az öröklődésnek ebben a lehetőségében, és nem szerette azokat az estéket, amikor elszibbadt háttal az utolsó hátizsáknyi lisztel megérkezik, és sötét és kihalt konyhát talál, se a tűzhely ajtaján előbújó elveszett lángocskát, amely a néma helyiségben bolyongott. Vacsora után az asszony fáradtan eltévedt valahol az ásitások és a saját szavai között, a nagypapa már aludt fejére húzott pokróccal, a macs-

kák doromboltak, és a víz meg a nyárfák — ezeket kezdetben soha nem tudta megkülönböztetni. Egyszerre eszébe jutott: „Hol a szuka?” Ezt gondolta: „Ez egy furcsa szuka, ilyenem még nem volt.”

Az meg ez idő alatt fülével az éj remegő szövetén feküdt, a léttől kábultan. Az éjjelek hosszúak voltak — csak az éberségnek ez a fajta ismerete minden dallamukat és rétegüket. Egyszerre csak szóródni kezdtek, csillogva és süketen, időközönként helyt adtak a vizek friss lehetetlenségének, elvették azt az erdtől, lehalkultak a vadállatok lép-teire, a denevérek puha, elvont és elképzelhetetlen szárnyaira, és ez a lüktető világűr rejtélyesen és közvetlenül egészen közel jött füléhez. Senki jobban nem érezte nála az üdeség által megindított anyag e fokozatos jelentkezéseit.

Tíz körül felszállt a trágyadombok nedves, ázott szaga és megtelepedett a levegőben. Az illatok áramolva úsztak, vagy pedig nagy hideg tömbökben, megérintve az emlékezés egyik-másik billentyűjét. Lehorgonyoztak és hosszú ideig nem mozdultak, ellenállva a kakasoknak és az álló csillagok kihunyásának. Hajnal előtt illatozni kezdtek a harmattól megpuhult sövények. Az idővel telített, esőkkkel telesírt és nyári forróságoktól megöregedett szürke deszka egymás után visszahozta a napokat. Füstkarikákként engedte őket az illatok nagy piacára. Az éjszaka volt az egyedüli médium, amelyben a dolgok találkoztak súly nélküli bolyongásukban, önmaguktól való megszabadulásukban. A szaglás láthatatlan utakon a legnagyobb izgalmakig vezetett. Az éjszaka folyamán az erdő több ízben vadállatok, a rothadásban megbúvó kukacok, a szárnyukba és tollukba burkolózott madarak éles lehetetlenséggel látogatta meg, álmába lépett, mély sóhajokkal szorongatta torkát, nem ugatás volt ez, hanem szétáradás, próbálkozás a kimondhatatlan kikezdésére.

Hallották, hogyan topog a hálószoba ablakai alatt, a virágbokor tövében, nyugtalan szűkülése, artikulátlan ugatása aggodalomba ejtette ébredésének egyes pillanataiban a nagynénit. Később aztán nem is gondolt erre.

A kis fehér szuka meg volt döbbenve az emberek közömbösségétől: úgy tűnt számára, hogy valami nagy dolog miatt van itt, ami emberemlékezet óta rejtőzködik, mint a világot fenyegető veszély. Minden, még a zajok világos nyelve, az árnyékok mozgása, a hidegség megérzése is, amikor még a nyár végén a föld mélyéből megindult egy titkos impulzus, számára minden olyan félreérthetetlennek látszott. Az emberektől azonban a hallgatás éveit, meleg, részegséggel teli reggelek választották el, és nappalok, amikor ismét mindenről megfeledkezett.

Szüntelen érzékenysége, mely szaglásának és látásának határain túl terjedt, megkönnyebbülés és pihenés nélküli volt. Követte ezt a történetet, de maga nem vett részt benne. A valóság számára nem tűnt környezetnek, az ingerek állandó forrásának, hanem problémának, és ha ezt kimondhatta volna, úgy fejezte volna ki, mint állandó összefüggést két titokforrás között, amelyek egymásba fogódzva éberségén átvágyakoznak. Bárhová is görbítette testét, hogy egy pillanatnyi pihenést találjon, füle a föld suttogásaira figyelt, mely fölött az álom világító, könnyű ködként folydogált. A legcsodálatosabb az volt, hogy az éjszaka benyomásai nem vesztek el teljesen és a meleg porban a

rövid szendergések idején újból minden megismétlődött, a rángatózó-sokkal és a félelem üres sejtésével együtt.

A nagybácsi Léda nyugtalanságában valami természetfölöttit és lát-nokit sejtett, és amikor a malomablakon át látta, ahogyan nyugtalanul ide-oda szaladgál, mint valami titkos, enyhe örülettel telítve, kalapját hátratulolta a homlokán, hogy ne zavarja látásában, és pillanatokon át figyelte. Egyszer így figyelés közben — mézharmatos őszi délután volt, eső nélkül, de az éles, hideg nedvesség előérzetében — maga is valami nyugtalanságot és valami veszély közelségét érezte. Gyorsan felvette zöld bélelt kabátját, megfogta a puskát, és odaszólította a kutyát. Hozzászaladva, mert ritkán kötötték meg, a szuka beszélni kezdett, az alázatos ragaszkodás szaggatott kifejezéseit próbálgatta. Az impulzusoktól érintve lemondott erről, leült a földre, mellő mancsaival egy hantra támaszkodott, és igyekezett teljesen abba a láthatatlan vonalba illeszkedni, ahonnan a szag érkezett. Behunyta szemmel és reszketeg bizonytalansággal az erdő irányába emelte pofáját. Aztán felállt, és megindult, mintha álmodna. A nagybácsi követte. Átvezette a patakon, kőről kőre ugrálva, majd a sűrű bokrok két sávján át a rét vége felé. Meghatározatlan irányból gyenge szél fújt. A szuka megállt, és mozgatni kezdte fülét, a nyers szelet szaglászva. A nagybácsinak úgy tűnt, hogy fojtott hullámokon fejszecsattogás visszhangja érkezik. Gyorsan szélárnyékba ugrott, és itt világosan felismerte az irányt, a gyakoriságot és a szüneteket, amikor a rejtélyes favágó a markába köp. Kezén és térdein kúszva felmászott a tölcsérben, és egy vörös sállal bekötött fejű parasztra bukkant. Két tölgyet döntött ki, tele voltak fröcskölve fehér faszilánkokkal, amikor a kutya odaugrott, és bevájta állkapcsait annak a lábának az inába, amelyre támaszkodott. Le akarta ütni a kutyát, de akkor megpillantotta az embert a puskával, és fájdalomtól eltorzuló arccal csak ennyit mondott:

— Nem tudtam, hogy a tied.

Máskor tyúktolvajokat és csavargókat oibált elő, akik a nyári éjjeleken belopakodtak a pajtába, és a nagybácsi piszkos batyujukkal együtt zordon arckifejezéssel kísérték el őket az első úthajlatig. Ezután figyelte, hogyan lépkednek görnyedten, kapkodva nagy, repedt sarkukat, pedig a szuka már nem is követte őket.

A nagybácsi aggódni kezdett érte. Mihelyt meghallotta szűkülését, megiramodott, azt gondolva, hogy történt vele valami. Megtiltotta, hogy a házból bárki más enni adjon neki rajta kívül. Mindig ugyanabból az edényből ette a kását, amelyet külön az ő számára készítettek minden este. Habár a malomban aludtak, a szakadék egyenes vonalával átvágott birtok mélyén, nem engedte meg, hogy edényét odavigyék, arra törekedve, hogy Léda minden szokását a házhoz kösse és távol tartsa a másik világtól, idegen kezektől és odavetett falatoktól, amelyekkel szemben távoli, nemes fajtájának finom megvetését nyilvánította.

Napról napra szépült, de mivel állandóan a szemük előtt volt, a házbeliek ezt nemigen vették észre. Megnőtt, teste megnyúlt, és úgy kikerekedett, hogy miközben megereszkedett inakkal állt, olyan benyomást keltett, mintha fehér márványból faragták volna.

Már második éve volt, hogy idehozták, és ő még mindig ugyanazt az idegenséget érezte a világgal szemben. A veranda tövében a szalmán

heverve figyelte a parasztnok nagy, otromba szétázott bocskorait, jól érezte éles posztónadrágjuk füst- és túrószagát és áporodottságát, és mihelyt közülük valamelyik lehajolt, hogy szalmaszálat vegyen fel a földről és megpiszkálja pipáját, ő máris ott termett, a parasztnok szándékánál és kezénél is gyorsabban — dühös ugatásában ott rejtettek az idegenség alattomos éjszakai hívásai, amelyeket fáradhatatlanul hordozott magában.

Olykor valamelyik nyáj előtt megjelentek a nagy, barna, hosszú szőrű juhászok, nehéz, cicomás farkukkal. Sietség nélkül szaladgáltak, kimérten váltogatva lábukat. Egyszerre csak észrevették a kis szukát, megálltak, nagy farkukat, mint valami tollbokrétát, csóválva, kaparták maguk alatt a kemény homokot, és morogtak. Széles ívben kerültek meg a házat, idebámulva, erejüket kimutatva, nyakukat nyújtogatva, körben forogtak, és röviden, határozottan vizelték le a magas bogáncskórókat. Aztán estefelé eltűntek. Léda csak figyelte őket, kiegyenesedve, kissé felborzolt szőrrel, követve minden mozdulatukat és a hosszú szőr mozgását rajtuk, főleg pedig súlyos, gazdag farkukat, amilyent még sohasem látott. Torkában valami ugatás apró golyócskái görgedeztek, amitől csak néha-néha köhhentett. Így beszélgettek, szaglással, nagy távolságról, de bátorító jeladás nélkül senki se mert a közelébe férközni, abba a körbe, melyben az idegenség illata tűrhetlenné vált volna számára.

A második év végén a nagybácsi aggódni kezdett a fiatal szukáért, a kutyákkal szembeni közömbössége miatt. Nem közelítette meg őket, nem barátkozott, nem szaglászott, ügyetlen maradt és közömbös lakodalmi menetek iránt. A szántóföld mentén érkeztek két ízben is kinyújtott nyelvvel, széthúzódnak, vedletten. Igaz, már régóta megérezte őket, nemiszervük és verejtékük erős szagát az összeragadt szőr közül, a morgást és a versengést, hegyezte a fülét, és feszülten szaladgált, mint a bogáncsgolyó, az udvar kemény talaját kaparva. De nem történt semmilyen változás. Szemét időnként felnyitva hevert, és amikor elfogta a nyugtalanság, az, amely mindennap meglátogatta, szívkölvé és kínlódva hordozta magában, mint parazsát a gyomrában, és megbűvölve méregetett egy vonalat, az ingerek láthatatlan pályáját. Messzi tájak csalogatták, mindegyik sorjában a maga jelével, mérgezték érzékeny lényét, melyet a remegésnek szentelt, az élet egy másik, rejtett és titokzatos arca felé fordulva, ahol az események és a sorsok embriói nemződtek. Így azután mindenről megfeledkezett, és mindaz, amit az emberek és a kutyák csináltak, a figyelés meg nem értéssel keveredett szomjas ösztönét keltette fel benne. Nem ismerte útjaikat az összetorlódott nyájak nyomában felszálló porfellegekben, magába szívta a verejték és vizelet illatát, amely utánuk maradt a széles, napsütötte úton, benyomta pofáját a juhok körmeinek apró nyomaiba, egy tüdőre való szagot szívott be, és magasra emelte orrát, hogy emlékezetébe öntse. Gondosan tette ezt, finom remegések mozgatták a bőrt a hasán. Úgy tűnt, mintha vizet innak. Valahol a zajok és az illatáramok lengedező parányi erei között, mintegy elveszette valami nagy hárfán, megfeszült a teste. Még evés közben is eszébe tartotta őket, és hatalmukban maradt. Vigyázva vette szájába a kásadarabokat, lihegésével nehogy elnyomja a meglelt illatot.

A nagybácsi, amikor a keze ügyébe került a malomban, csupa öntu-

datlan szót mondott neki, a távoli sorsra, az egyes találkozásaira gondolva, amelyek már elhomályosodtak emlékezetében:

— Szép, fehér... De mennyire... ó, de kár. Hát te mit...? — Ezek a szavak nem fejeztek ki semmilyen meghatározott gondolatot, hanem a gondolkodásnak egy folyamatából szóródtak ki, amely reá vonatkozott, és amely számos, csak úgy, a létezésbe kivetett, megdermedt élet peremén haladt.

Amikor valahonnan részegen érkezett, kereste a szukát, szólítgatta, felismerte a sötétben, és elnehezült szemhéjakkal a favágó tuskón üldögélve tovább folytatta.

— Egy napon mégis... egyedül te tudod... mégis mindez... — és megpróbálta felemelni kezét, fáradtsággal telj tenyereit, s felhúzta vállait, jobbra és balra vetette a fejét az erdők fekete falai felé, megállította mozdulatait és fintorát a bagoly mély hangú és váratlan jelentkezésére, amelyben figyelmük találkozott és félelmük kiegyenlítődőtt. Folytatni akarta, de a válla előrecsuklott, a feje lehanyatlott, lelke mélyén mérgező nyugtalanság fogta el. Lassan és alattomosan, egy nem létező hallásban, kopogtak a fejszék, kopogtak, mint a fájdalek, amelyeket olykor az álom vékony hártáján át bal kezében érez. Ronda, utálatos vadállatok várták nappal az erdőkben, e kis nemes állat érzékszerveit beszennyezve, éjjelenként pedig a hasukon csúsztak, és meglapultak két zörej között, átmásztak a karám alatt, gombolyaggá tömörítették a nyáját a vezérürével, úgyhogy alvás közben állandóan hullottak hol a csengő hangjainak, hol a kutyaugatásnak, hol a látomásoknak a cseppjei, amelyektől fel-felnyögtek.

A nagybácsi emlékezett arra a borús délutánra és a vörös szövettel szegélyezett fejű paraszt arcára, görcsös, de magyarázkodás és félelem nélküli átalakulására, inas kezére, amelyben remegett a tenyérbe köpéstől kicsiszolódott fejszenyel, arra a tehetetlen csapdára és a szuka fogai okozta fájdalomtól megmerevedett arcvonásaira. És amikor engedte, vállán az üres kötéllel és a fejszével, a bokrok között távolodva egyszerre csak megállt, és színtelen hangon így szólt a nagybácsihoz, aki a friss faszilánkokon állt:

— Megfizetném... — majd vállára vetette a fejszét, és sántítva továbbindult az erdő lejtőjén.

— Mit fizetnél meg? — gondolta most. — Ha nem lett volna puszkám, ha nem leptelek volna meg? És tovább töprengett, lassú és öszszefüggéstelen szavakkal, az egész élet olyan, mint az őrszobán. Mindazt, amije mindennap megvan, minden reggel ismét elragadják tőle. Amikor látja nagyapát, hogy esténként viharlámpával a kezében körüljárja a karámokat, és szentelt vizes puszpángágacskaival hinti be a nyájakat, az ösvényeket a gyümölcsösben, amikor találkozik a pásztorlánnyal, aki az utolsó nyaláb fát viszi és meglátja a Hold messzi visszfényét a sötét égbolton, elfogja a magányosságnak, a félelem homályos közelségének érzete. A felesége kijön, meggyújtja a lámpát, és a falra akasztja, és kívülről bezárja az ablaktáblákat, valamit suttogva és sóhajtozva. Mihelyt az árnyak, amelyektől a szuka félt, átugorják a birtokot, valami sürgölődés kezdődik, ajtócsapkodás, az istállók nehéz zárainak és reteszeinek csörömpölése, szerszámok ide-oda tologatása, a tárgyak rendjének megjegyzése az ereszek alatt, a karámok összeszegezett deszkáinak közeledése és az általános sugdolózás, bármit is csinál-

nak és bárhová is mennek. Ezután senki semmit sem beszél többé: a pásztorlány a kuckóban vacsoráján csámcsog, lassan emelgetve kezét és fejét. Nagyapa a hátán fekve hintázik, hüvelykujjai között tartva a pokróc végét, és hullámlzó hangon imádkozik, úgyhogy olykor csak a száját mozgatja és a fejét ingatja, aztán meg egyszerre valamelyik helyen kiúszik, és elfoglalja a magányos estebéd csendjét, amelyben mindenki saját magának eszik, gondolatai közé veszve.

Mindig ugyanazokat a neveket említette meghatározott sorrendben: „Az isten kegyelmezzen szegény elhunyt Vidámnak, és adjon helyet neki az örök nyugalomban, váltsa ki őt a tisztító tűz kínjaiból, aki velem élt... mint igazi...”, és itt elszakadt az elferdített stílusú és izléséhez idomított furcsa imádság fonala. Sohasem mulasztotta el megemlíteni a jablanicai Petrát, közvetlenül háziasszonya után, mint ahogyan az életben is volt, a nagybácsi pedig ilyenkor mosolygott a tányérban gőzölgő étel fölött, és megpróbálta követni azt a részt, amely a sóhajjal kimondott név után mindig elmerült valamibe, aminek tartalmát még senki sem hallotta. A felsoroltak között volt lányainak, idősebb fiának, fivérének, Ivannak a neve, és számtalan és zavaros áldással fejezte volna be, ha a nagynéni álmos és józan szavaival félbe nem szakítja:

— Kihűl a vacsorád.

Az asszony elszundított az utolsó falatok fölött, és az ágyban vetkőzve imádkozott, álmosággal terhesen, megfeledkezett a szavakról és a mozdulatokról is, és ha belenyilallt valami, folytatta, nyújtózkodott és ási-tott, mintha végül alig tudna erőt gyűjteni a keresztvetéshez.

Hanyatt fekve, sápadt, halotti arccsínrel zuhant álomba mindenki, s hevert nehezen erőlködve, hangosan szedve a levegőt. Arcukból kiemelkedtek az arccsontok és az orr és az áll éles, száraz gerince; a vékony takarók követték a test formáit, amelyeket hűtlenül mutattak be a redők és a bemélyedések. Az álom mintha nem nyugtatta volna meg őket, hanem az első alkalommal kihasználta az alkalmat, hogy mellükre telepedjen és szívja őket hosszú kortyokban. Fulladoztak ettől, visszafojtotta lélegzetüket, és így nyögtek, morogtak, érthetetlen és valami eszelős ritmustól zaklatott szavakat motyogtak — mindenki a maga démona szerint.

A nagyapa egyszerre csak felugrott a szemére csúszott hálósapkával, egyik kezével megpróbálta félretolni, körülnézett, és látta, hogy ég a lámpa, de nem tudta, hogy mennyi az idő, az elejét vagy a végét mutatja-e valaminek. Fekhelyének lábánál a padlón aludt a pásztorlány, és halotta, ahogyan lélegzetvételeinek túli egyenlőtlen időközökben hogyan szűrják át meg át az éj e fekete, pusztá szövödményét. A sistergő lámpa mellett fiának látomása ült, könyökére támaszkodó mindkét kezének ujjain áthullámlzik a haja. A saját árnyékával elkeveredett, meghatározatlanul a csendbe vésődő kép kísértetiesnek látszott. Nevén szólította:

— Marko, Marko, te vagy az? Ó, istenem. — Elhallgatott, körülnézett, gondolat nélkül, anélkül, hogy sikerült volna bárkivel is kapcsolatot teremtenie.

— Van-e itt valaki? — kiáltotta az ürességbe, és hangneméből érződött, hogy ezeket a szavakat önmagához intézte. Aztán szűkölni kezdett magában, valami homályos monológ vagy imádság foszlányait mo-

tyogva, és hangosan csak ezt mondta: — Édes istenem, édes istenem — és ismét hanyatt vágódott, mereven, mint a támlásszék.

A nagybácsi pedig ebben az állapotban, amely nem volt szendergés, hanem az összegezett gondolatok valami kemény héja, mindent hallott, a hangokat és az álom neki mindig oly rejtélyes mechanizmusát és kívülről a víz zúgását és az éjjeli harmattól felduzzadt vízsugár rohamozása alatt forgó malomkerék unalmas dallamát, meg a távoli kutyaugatást. Tízkor megőrül neki egy garatra valót; le kell mennie a mező végéig, ez a gondolat tartja felöltözve, de tizig még túlságosan korán van, s ezért ennek tudatát félretolja, teljes lényét más képeknek szenteli, amelyekből kijut a szakadék melletti hideg ösvényre, és megy, megy, lépteinek visszhangja nélkül, a fehér szuka nélkül, egyszerre csak e felismeréstől és az ezt követő testtelenségtől megdermed, és nem tud eljutni a malomig. Megrándul, nyújtózkodik, és ismét beszívják és visszahúzzák. Így a holdsütötte magányos ösvényen az egész hosszú éjszakán át viaskodik a láthatatlan erővel és annak a tudatával, hogy le kell állítania a kerekeket, mert másként minden kiugrik a tengelyéből, felgyullad és összeomlik, meg a nyomában kúszó láthatatlanul. A szuka ugat a közelben, az ablaktáblák alatt — ez az ugatás lassan, de fárasztóan csipkedi a hazug mese megszilárdult kérgét, és végül áttöri azt a hörgés elfogott csücskével, s nedves a tenyere, ahol a szája volt.

A friss realitásban minden egy fokkal zajosabb, különösen a kövek, nedves búzával fojtott súlyos súrlódása. Ők meg alszanak. Rajtuk át az éjszaka súlyos hullámai gomolyognak, nyomva és felszabadítva mellkasukat, és szabályozva lélegzetvételüket. Mindenkit másként szop a saját kísértete, és testük valami görcsben hever, átadva magát elkülönített, magányos birkózásainak.

Őt annyira leigazza az álombeli arc esztelen képe, amelyet oly sokszor figyelt meg az éjszakai virrasztások szorongásos pihenői idején, hogy bizalma irántuk később sem térhet vissza.

„Az a kis idő — gondolta —, míg beszélnek és esznek”. — És elmosolyodott.

Korábban, míg többen voltak a házban, esténként eltűnt, mielőtt még meggyulladt volna a lámpa és megzörrentek volna az ablaktáblák. De amióta háború van, elhanyagolja az utakat, megváltoztatja a bejáródott szokások idejét, nehogy célgömb elé kerüljön, és ezzel az óvatosságával telíti minden műveletét, hangulatát és álmát is. Míg az ajtó fölül levette a kétcsövűt és a térdén szétnyitotta, hogy benyomja a töltényeket, kinézett a verandaajtón át: alig észrevehetően rezgett a lomb az ezüstöt sugárban. Valami különös jéghideg szépség folyt a mezőn, és mint a fény ellenében készült fényképeken a valóság más arcával lépett fel, amelyet csak saját magának szentelt, önmagába nézve. Késő volt a főajtón kimenni, amely szemben állt a hegyvel, és biztonvára a fény csóvájába esett. Talán — gondolta — már délután valami rabló karabélyának körébe vették és a türelmesség játékára bízták. Katona volt, tudta, hogyan kell ezt csinálni. A puskát villaágba kell rögzíteni, úgy, hogy később ne lehessen elmozdítani a célzóvonalból, és a zajra még a legsűrűbb sötétségben is vakon lőni kell.

Félretolta a kis deszkát a kerítésen, áttolta a puskát, felakasztotta a szíjára, aztán pedig leereszkedett a kezére. Megállt, lehalkította lé-

legzését, és figyelte a fehér szuka mágnestű remegéséhez hasonló, feszült mozdulatait. Meg akarta simogatni, s azt akarta mondani, hogy milyen szép, és hogy nem tudná elképzelni nélküle az életet. A gyümölcsös szélén haladtak az árnyékkal festett sötét háttér mellett, aztán meg a vasúton át és a kis folyó partján az égerfák lombjai alatt, ahol a léptek nesze beleveszett a víz zúgásába. A kutya előreszaladt, köröket írt le, visszatért, és hívta őt.

A malomban rágyújthatott, rátámaszkodott a malomkövek munkájától remegő támasztógerendára, és törölni kezdte a harmatot a csőről:

— És holnap? — suttogta. — És holnap?

A szuka fejével érintette bokavédőjén a durva gyapjú fonatot, s a sötétben csak fehér sziluett jelezte.

— Nem jó, hogy fehér — gondolta. — Ez az egyedüli, ami nem tökéletes rajta. De szép. — És úgy tűnt neki, hogy ez jobb.

És így, a leállított malomkövek mellett, lent a lapátokban sístergő víz hangja mellett elaludt, nem csukta be egészen az ajtót, rést hagyva rajta, akkorát, amelyen a kutya keresztülbújhat. Gondolatok és ideges láttnokság nélkül aludt el, mint olyan pillanatokban, amikor megbénul a kimerültségtől, vagy valami teljes bizonytalanságba jut.

Ezen az őszön, míg kaszáját élesítette a sarjában, a nagybácsi a legelőt a víztől elválasztó ligetben vette észre a kutya fehér alakját. Szorosan és kényszeredetten behúzott farokkal, kutatón, izgatottan, de valamilyen új, addig ismeretlen módon bóklászott. A füttyre visszafordult, megfordította a nyakát, éppen hogy egy kicsit odafigyelt, és eltűnt a bokrok között. Este szórakozottan kettőt-hármat falt a felkínált ételből — állandóan spirális mozdásokat végzett törzsével, önmagával játszva, ott hagyott mindent, beleveszett a sötétségbe, és visszatért, a tálat mancsaival nyomkodta, és pancsolta benne a kását. Félig hallotta a hívásokat, félig törődött velük. Élénksége azonban valami más irányban megkettőződött.

A nagybácsi korán reggel felült a biciklire, dél tájban pedig visszatért egy felborzolt szőrű sárgás kiskutyával a csomagtartóhoz kötve. A pofája foltos volt, és a nedves szőrök éles csomóiból állt össze. Ránézett a fehér karcsú szukára csúnya savószínű szemével, és szőrszálai még inkább kiegyenesedtek. Köhögött a visszafojtott lélegzett kis robbanásaitól, rázkódott a hasa, de meg sem mozdult a helyén, még akkor sem, amikor a nagybácsi levette róla a bőrvet és félrehúzza a biciklit, hogy a falhoz támassza, amelynek tövében a szuka hevert. A szuka ezután felállt, amaz a legkisebb rezdülését is tekintetével kísérte, olyan élénken, bizonyos borzadállyal az inaiban, egészen megfeszülve, mint egy mozdulatban kifejezett finom görcs. A kutya tompa, taknyos orrlyukával a levegőben szaglászva valami láthatatlan utat keresett hozzá. Sokáig kínlódott, hogy kitapintsa az igazi áramlatot, idegesen lökte el magától a többi illatot, és mint a vak csecsemő, amikor elveszti a csecset, félig lehunyta, fehér pillákkal árnyalt szemhéjakkal nyújtotta a pofáját illatának habzó sodra felé, és apró szünetekkel nyelte. Ezután valami impulzustól megütve, amelyet csak a kutyák értenek, megpróbált közeledni hozzája, de a szuka hátsó lábára állt és megmutatta fogait.

Egész nap kissé messzebb, a patakban ólálkodott, rá-ránézve és azon igyekezve, hogy megközelítse. Sikertelenül. Kiehezve, behúzódott horpasszal és ingatag járással még két napon át kóválygott a környéken

bogáncsra hasonlító, csúnya fejével. Aztán eltűnt, és nem tért vissza többé.

A nagybácsi éjjelenként álmosan becézte:

— He, mi van veled. Nem megy? He? Eh? — mondta.

És önkéntelenül is Pavlovica és a téli éjszakák jutottak eszébe, amikor duzzadtan és az első mély álomtól megkönnyebbülten kilépett a malomban levő alacsony és túlfutott, a tapasztott kályha földszagával teli kis szobából. Halázciszmbában az ágak és a hóréteg alkotta alagútban a patak mellett elkészült addig a házig, ahol most már senki sincs. Hogy ne hagyjon maga mögött nyomot, a vízben ment és jött vissza, és a malom alatt a deszkák közül bújt ki, égve hagyva a lámpát és belülről bezárva az ajtót, hogy az öreg, aki éjjelenként felébredt és kinézett az ablakon, lássa, hogy ő benn van. Akkor egy-két évvel volt fiatalabb negyvenévesnél. De a magányos emberek számára sohasem késő bolondságokat csinálni.

Így a házbeliek vacsora után, már az éjszakának a kezdetén elal szanak, betelepítik a házat tudatuk üreivel, szemük eszelős nyitogatásával, amely semmit sem lát, és nem is képes megjegyezni, és neki egyszerre úgy tűnik, hogy egyedül maradt, egy kísérteties temetőben. Képtelen volt úgy megközelíteni a nőt, hogy felébressze: hiányzott a bátorsága ahhoz, hogy az arcokat az úrból idézze fel, és undorodott attól, ami ennek az emlékezetnek részvétele nélkül folyik. Úgy tűnt neki, miközben az álmatlanságtól feszülve a malomban a petróleumlámpa tűzgömbjébe nézett, hogy mindez csak az emlékezés miatt történt. Megtörténik egyszer és aztán nem is kívánod megismételni. Emlékezetedben pedig — százszor is. „Ki kell tölteni — gondolta — más térközöket is, amikor semmi sem történik.”

Szégyenkezés nélkül emlékezett ezekre az éjszakákra, mivel nem volt gyermek, és minden részletre, lába alatt a csúszós kavicsokra és a lélegzetvétel ütéseire, amikor az asszony az ágy melegétől párásan kinyitotta az ajtót és összerázkódott a ruhájáról rászálló hidegtől. Minden pillanatban ott hagyta őt, és csitítgatta a felébredt gyermekeket a sötétben, ő meg felöltözve feküdt a priccsen, és suttogásán át kapta el a malomkövek hangját, és nézte a szakadék mellett vezető holdfényvel bilincselte ösvényt. Mindenre emlékezett, csak arcára nem, csak a fontos dolgokra nem. Lazítani akart és semmire sem gondolni, hogy elidegenüljön, de tudatában legyen ennek az elidegenültségnek. Az asszony állandóan ezt suttogta: „Ó, nem jön majd valaki, nem láttál senkit?” „Nem — felelte neki előrehajolva, miközben hideg kezét a nyakára húzta. — Nem, senki sem fog jönni.” Az asszony pedig érezte tanyerének mozgásából, meg-megtorpanásaiból, nekiindulásaiból, hogy valami óvatossággal teli gondolatokkal van összhangban, és a legkevésbé vele foglalkozik.

Túlságosan egyszerű volt ahhoz, hogy bármit is mondhatott volna neki, amit emlékezetbe kell vésni. És ami a legszörnyűbb, és amitől később emlékezés közben hideg, szorongásos félelem fogta el, nem tudta felidézni arcát. Szavakból tudja, hogy fekete volt és leeresztett hajú, puha bőrű, csupa remegés és zavarodottság, de mihelyt ezt megpróbálta képpel életre kelteni, a képzelet eltorzult, és olyan formákat emelt ki, amelyek csak hozzávetőlegesek voltak.

Ez a mélység és értelem nélküli titkos kapcsolat egyszerre csak meg-

sokszorozta viszonyukat: a családban, ahol gyanakodtak, a barátok között, akik ezt mondták:

— Neked se éjjel, se nappal nincs nyugtod.

Neki meg tettetnie kellett magát és komolyan folytatnia a beszélgetést a munkáról, a silány malomkövekről, amelyek olvadnak és égnek, ha csak egy pillanatra is üresen örölnek, és a gondokról, arca pedig merengő volt, erőfeszítés és akarás nélküli. Napközben is elfogta az álmatlan gondolkodásnak ez a maszkja — hosszú, szürke út a szemekben a magány illatával övezve. A felesége a vacsoránál megkérdezte:

— Ma estére több van-e, mint amennyit hoztak?

Aztán csak nézte. „Hogyan lehet több annál, mint amennyit hoztak?” Még a buta és egészen véletlen jelekből és szavakból is célzásokat sejtett ki.

Bármilyen fontosabb munka előtt az öreg tanácsokat osztogatott, kérdegetett, óvatosságra intett. Amikor az ajtót eltorlaszolták és meggyújtották a lámpát, rendszeresen megismételte kérdéseit, mint valami meghatározott házi kódexet. Valami jókedvű bocsánatkérés hangján mondta ki őket, maga is tudja, hogy unalmas és hogy valami durva szót is kiválthat maga ellen.

— Becsuktatók-e az ablakot a kis (ezt hangsúlyozta) akolban?

Ha hallgatnak — azt jelenti, hogy megfeledeztek ezt megtenni. Ő azonban nem folytatta a feddést, hanem igen sajnálkozóan a kinti időjárásra terelte a szót, annak emlékére, hogy egy télen a tehének körme beleragadt az összefagyott trágyába, mert elég csak valahol egy akkora lyuk, amin keresztül lehet húzni a kötőtűt (itt rendszerint túlzott), hogy az állatok elpusztuljanak.

— Kicsi (így hívta a pásztorlányt, zavaros tekintetével keresve őt a konyhában), kétszer fordítottad meg a kulcsot a raktár zárában? Kétszer, de ha nem nyomod be a keresztfát, minden hiábavaló (itt is túlzott).

— És te, menyasszony...

— Mindent adtam — szakította félbe, nem is várva, hogy befejezze a kérdést — meleg moslékot, sőt a juhoknak, a szukát megettettem, a tyúkokat bezártam... most még csak — tette hozzá valami fáradt mosollyal — téged kell beajánlanom ahhoz a borovaci özvegyhez.

Szatírarca ravasz, mosolygós kifejezést öltött, de összeszedte magát, és színlelt alázatossággal ezt mondta: „Jobb, ha az istennek ajánlsz fel, én már amúgy is... Hát jól van, ha éppen akarod egy időre, nem ellenzem.”

Így az unalmas riport kellemesebb fordulatot kapott, és egy egész órával szokásos ideje előtt befejeződött. Mégis, e mosolygás mellett sem feledkezett meg megmondani, tévedhetetlen sejtésétől vezetve:

— Marko, vigyázz, ha istent ismersz, nehogy lámpa mellett aludj el, egy pillanat alatt fellobbanhat. A gerendák fenyőből vannak, a zsindely száraz, és amíg valaki... eh, istenem. Vagy ha kimész, ne hagyj égve.

És ismét úgy tűnt neki, mintha a felesége figyelné.

Így múlt el ez fokozatosan. Tavasszal a rokonai eljöttek Pavlovi-cáért, és elköltöztették valahová Alsó-Hercegovinába, a ház üres maradt, a szóbeszéd kiapadt, ő azonban az éjszakákat továbbra is a malomban töltötte, égő lámpa, télen pedig rakott kályha mellett.

— Ha mindezt összegezem — néhány évet éltem. A többi mind csak emlékezés volt.

Egyik cigarettát a másik után szívta várakozás közben, míg megörlődött valami igen kellemes illatú megpörköltödött árpamaradék, aztán kiment, hogy a vizet elterelje a vájatokból. Nem oltotta el a letompított lámpát, kinyújtzkodott, és elaludt. Azt álmodta, hogy álma fölé az asszony arca hajol, hullámozva, mintha vízből jött volna. El-eltávozott, habozott (mint ahogyan mindig megtörténik vele az arcokkal), és amikor szélesedett és hosszabbodott, elment a szeme előtt néhány hasonlóság, amelyeket megmosolygott volna. Az egyik igen rövid ideig tartóból megjelent Jozefa, legfiatalabb húga, jóllehet, rá már nem is emlékszik, és ezt mondta: „Eredj, én utolérlek.” Arcvonásai teljesen átváltoztak Pavlovicáéivé, ahogyan elképzelte, amikor az ajtót nyitva ezt mondta: „Senki sem követett?” Félelmet érzett, amelyet a türelmetlen szenvedély és a fagyos szél okozta borzongás tompított. Aztán ismét az a nyálkás játék a kínos álom alól feleségének alakjává állt össze, ami végül igazi formát kap. Kétségbeesett lökdölgés ez, mert kint puskatással verik az ablaktáblákat, és üvöltöznek, ő meg alszik, senki sem tudja felébreszteni. Kezébe nyomja a sapkáját és a puskaszíjat, de csuklói annyira pattognak, remegnek, hogy semmit sem tud megfogni, és hátát sem tudja elválasztani az ágytól, pedig mindennek tudatában van. Az arcának ritmusában lüktető félelemmel kitöltött ürességben növekszik az elszakadás és a béklyózott menekülés e kínos erőfeszítése. Ziláltan az ébredéstől, mint a feloldozás egyetlen formájától, az álom talpraállítja, testét előnti a verejték, remegő szájszájval tapogatja a puskát maga mellett, és csak ekkor veszi észre, hogy éjjel van, lent dübörög a víz a lapátok alatt, és a lámpa még nem aludt ki.

Leült, cigarettát vett elő, rágyújtott a lámpacilinder tetején, és a kezére nézett. Lassan lecsillapodva valami messzi ugatást hallott a víz zúgásával, mint távoli háborúval eltemetve. Kint a késői holdfény felemelte a függönyt a tájról, világosan látszott, mint a színpadon a háztető és a meszelt fal fele, a szénakazlak és az összeszegezett deszkák a kerítéseken. Ismét visszatért, összetörve, még mindig reszketve, de nem tudott elaludni.

Egyszerre csak eszébe jutott, hogy a kutya nincs itt. Ismét levette a láncot az ajtóról, és szólítani kezdte. Megkerülte a malmot, tenyerét a szájához illesztette, hogy irányítsa a hangot, figyelte az ösvényeket a gyümölcsösben, ahol úgy tűnt neki, hogy valami mozgott, de nem jelent meg a fehér jelenség a holdfényben. A nedves fűvön át, kezében a puskával, odatotyogott a vasút mellett álló magas fához, és ott a gyümölcsös mélyén megpillantott egy kutyafalkát. Amikor megérezték, ugatással adtak hírt magukról, amitől csak úgy visszhangzott a holdfényben fürdő völgy. Léda oldalt állt, behúzott farokkal, alázatosan, az élenkség és az ellenkezés jele nélkül.

Hogy ne bontsa meg a késő éjjeli óráknak ezt az üveges csendjét, félig suttogva szölongatta. combját veregetve, és közelebb ment hozzá, miközben a szuka egyre inkább visszahúzódott.

Másnap sem jött semmiképpen sem a közelébe. Láttá néhányszor, ahogyan a közelben kóborog, összekuszált szőrrel, földig eresztett farkokkal, udvarlótól eléggé nagy távolságból kísérve. Nem válaszolt többé neki és szemmel láthatóan került. Néha két napra is eltűnt. Az-

tán egyszerre jelentkezett. De ami furcsa volt, ugyanazok a kutyák, amelyek továbbra is itt settenkedtek, mintha nem is érezték volna, hogy ő nincs. Ki tudja, honnan is jöttek: a különféle színű nagy és kis juhászkutyák, hosszú szőrükkel és medve fejükkel, a sárga vadászkutyák nyakörvvel és a rajta lógó érmével, aztán valami apró keverékutyák, kuvaszok, jelentéktelen külsejűek, állandóan a kérők e menetének a végén kullogtak összevissza harapdosottan, sántítva, éhesen és vakon az üldözésektől, nyilván nem sok sikerük volt szerelmi kalandjaikban. A nagybácsi a sarok mögött zsák alatt görnyedve megbotlott valamelyikükben. Biztosan kihasználta a szuka távollétét, és ki akarták kissé nyújtani kimerült és éhes testüket a napon.

Meglepődött szűkülésük és ugatásuk gomolyagjától, ledobta a válláról a zsákot, és megzavarta őket egy kövel. Különösen azokat a kis szintelen kutyákat gyűlölte, amelyek nem tartoztak semmilyen fajtához, és a saját értékükről és kilátásaikról való tudat nélkül vettek részt a futásban. Mindannyian nyomban szétszaladtak, utakat keresve az élősövényben és a vasút alatti ösvényeken. Azután ismét visszatértek, mint az egy pillanatra kiszorított víz, és elfoglalták a teret. Egyszerre valami furcsa, elismerésre méltó dolog történt, mivel vadász volt és kitűnően ismerte, hogyan viselkednek az állatok, amikor üldözőjük elöl menekülnek. Az a kemény, széles vállú, fekete és fehér foltokkal tarkított szőrű juhászkutya, nem volt különösen nagy, lassan menekült, vissza-visszafordítva a fejét, és minden mozdulatra rávicsorítva. Egyszerre csak megállt, és villogó szemfogakkal nekiiramodott. Olyan benyomást keltett, mintha megsértették volna benne a hímbüszkeséget, mert kelleetlenül vonult vissza, rávetette magát a kövekre, foga közé vette őket, úgyhogy a nagybácsi megállt és figyelte, ahogy fenekedve, futás közben a szőrét rázva fél ívet ír le, hogy őt megkerülje és visszatérjen ismét a régi helyére.

— Nincs szükségem juhászkutyákra, de ez megérdemelte, hogy a szukával párosodjon — gondolta. Visszakozva kellett visszatérnie, mindkét kezében kövel, nehogy a kutyában a felsőbbrendűség érzését keltse.

Léda húzódozott tőle, de alázatosan lesunyta fejét, s hasa szinte a földön csúszott. Oldalpillantásaiból és ebből a vonakodásából, amely nem volt sem félelem, sem közömbösség, úgy látszott, mintha szegélyelné magát, mintha bocsánatot kérne.

— Ez a szerelem — gondolta, miközben a malom felé tartott. — Őt csak a saját szemével kell nézni. Egyébként nevetséges. Azok az aprók, akik a lábukat koptatják utána és mi (itt magára is gondolt), akik elveszítettük az eszünket és az időnket.

A szépség úgy tűnt fel neki, mint valami messze, rajtunk kívül álló vázlat. Szerette a karcsú és harmonikus jelenségeket. Olykor a közelség iránti vágygal szerette, most pedig csak szemmel, érzéssel, a létükéről való meggyőződéssel. Meddő gyümölcsfákat is tartott, mert lombjuk szép terebélyes volt. Ez is napjának és életének tartalmához tartozott: nézni rá, miközben a verejtéket törlőd homlokodról, miközben a cigarettád sodrod, így kivágottan a térből és áthatva a háttér kékségétől. Ez az, ami eléri a magányosság óráit és értelmet ad nekik. Mi pedig itt — egy pillantást vetett arra a meghatározatlan „itt”-re —, mi mindig magányosak vagyunk. Az öreg imádkozik, a szellemek között van, az asszony alszik, ő az úrben van, ő pedig a káoszban, tudja

a szavakat, amelyeket közülük valaki holnap majd mond és a sajátjait is, amelyeket még át sem gondolt. Csak amikor valami megrázkódtató dolog történik, akkor nézünk bele egymás bensőjébe, hagyjuk ott magunkat egy rövid időre, csak akkor megyünk közelebb a másikhoz.

Este ismét észrevette, hogy nincs ott a kutya, és ez többé már nem nyugtalanította. De ürességet érzett. Minden pillanatban képzelődött, az ajtó felé fordult, mintha mancsainak topogását hallotta volna. Fel-emelte a fejét fekhelyének támaszára, és megróbált valamire visszamedlékezni. Jelentéktelen és összefüggéstelen dolgok jutottak eszébe. A biztonság gondolata mindig a nagyszabású titkos változások irányában ágazott el, a föld alatti alagutak felé, amelyek az istállót összekötötték a raktárral és kijutottak valahol a szederbokrok mellett a víz mellé. Arrafelé el lehet menekülni, ha körülveszik és felgyűjtják a házat. Gondolataiban mindig valami csapdába jutott: az antitézisben fegyveres ember várta, és mihelyt felemelte a fejét, mély, nyugodt hangot hallott: „ne mozdulj”. E tervezések még inkább felébresztették éberségét. Felállt, sétált, sokat cigarettázott, rajzolt a lapok szélén, és mindezt letört akarattal átfirkálta. Aztán váratlan, rövid álom döntötte le, amely végtagjait megreszkettette. Alig sikerült eloltania a csikket.

Voltak olyan esték is, amikor semmit sem álmodott és váratlanul ébredt fel ugyanabban a világban, valami kérdéssel az ajkán, anélkül, hogy tudatában lett volna testének helyzetével. Magának suttogta: „Ez a malom. Nem működik. Alattomos időben ébredtem.” Csak nem tudta, hogy véletlenül aludt-e el egy délután, halott és abnormális álmával elkapta-e az est egy részét és most ostoba kezdet előtt áll, vagy pedig ez csupán egy egyszerű ébredés. Az álomtalan alvás rövid szakaszai olyanok voltak számára, mint az öntudatlanság; iszonyúan élte át vissza felé azt az öntudatlan időszakot, amelyet egyszerűen ellopott a történelemtől és az emlékezés lehetőségétől. Gyufát gyújtott, és az álomittaság szűrőjén át nézte meg maga körül az összegyűrt takarót, az ott hagyott holt tárgyakat, a dohányos dobozt, a kifényesedett puskatust az arcnak faragott kiemelkedéssel, a saját sapkáját és a szabálytalanul felrakott falakat, amelyeken árnyék mozgott. Ébredéseiben a közeli tárgyak és a környezet ismeretlennek tűnt, idegennek, ellene irányuló leplezett eszmének. Fülében gyakran a tudatra ébredés robbanásában megmaradt összeesküvésük vagy alattomos suttogásuk vége vagy visszhangja. Félt: egy éjszaka egészen a közelébe kúszik az a rossz, amelyet a szuka állandóan szimatolt, meghódítja majd, éppen abban a pillanatban, amikor mindketten tehetetlenek lesznek: ő az álomtól, a szuka pedig az ösztöntől megbénítva. Nem tartotta magát bátorinak: csupán kíváncsi volt, látni akarta az utolsó pillanatban halálának arcát, mint valamit, amiről alkotó módon gondolkodott, a magányosság üres tereiben és ami egyébként is közel állt hozzá. Szájának határához eléggé homályos eszme érkezett: a halált valami módon úgyszintén ki kell érdemelni. Az álomosság még fel nem engedett kérge nem engedte meg neki, hogy átnézzen ezen a jelentésen. Mégis feltételezte, hogy halálának hasonlítani kell rája.

Találomra egy kézzel megfogta az újságot, míg a másik kéz ujjai között az elégett gyufaszál maradványát tartotta, és eszébe jutott a tegnap esti rajz. Hol is álltam meg? — gondolta. Meggyújtotta a lámpát és ismét a vázlatokba mélyedt. Igen — mondta —, ő bocsorban és va-

salt pustakussal vár, hogy összelapítsa a fejemet, mint a kígyóét. És a nagybácsi erőltetni kezdte ravaszságát. Kezei tehetetlenek voltak, hogy ezt tetté változtassák, évek türelmes és titkos munkájára van ehhez szükség. Egyszer a megdöbentő megoldás álmában merült fel, vagy talán csupán az emlékezés az útra, amely hozzá vezetett: van egy kis barlang a hegy lábánál, ahonnan a súlyos árnyak két teljes órával az éjszaka előtt ereszkednek le a kis folyó habjaiba merült torkukkal. Emlékszik rá, hogy még amikor fiú volt, a kis barlang hozzáférhető volt, mivel a víz a mező közepén folyt. Meggyújtott fenyőgallyakkal négykézláb másztak be, és kiabáltak, hallgatva a rövid és tompa visszhangot. A barlang belseje eléggé száraz volt, vadállatok trágyájának nyomaival és az oldalsó fal puha, vörös burkolatán áthatolt valamelyik tölgyfa kigyószerű gyökérzete. A víz áthatolhatatlan buborékos rétege alatt, amely nem volt vastagabb háromnegyed méternél, kézzel ki lehetett tapogatni a nyílást, és be lehetett húzódni oda, fel abba a helyiségbe, amely a kis folyó szintje fölött volt. Ha nincs is nyílás a levegőnek, az a helyiség elég lenne egy éjszakára. Egyébként a nyílások, amelyeken a gyökerek áthatolnak, valóságos átfúrt lyukak a kőben, ahova az oxigén vékony áramlatai érkeznek.

Annyira elfogta a kilágosodott emlékezés erre az eszmére, hogy felkelt és teljesen behajtotta az ajtót, anélkül, hogy tisztában lett volna a művelet igazi értelmével, magasabbra csavarta a lámpát, és rajzolni kezdte a megjegyzett helyzetek és távolságok szerint: a malmot, a rövid összefüggést a levezető szakadék és a folyó között és az utat, amely ellentétes volt folyásával, talán negyven méterre elfedve a part menti növényzet védő sávjával.

„Ha menekülésre is kényszerítenének a házból, csak jussak el a vízig, megmenekülnék.” Nem tudta bevárni a hajnalodást — a vázlatokat a padló alá rejtette, megragadta a puskát, amelytől még álmában sem vált meg, és megindult a víz mellett a kijelölt irányban. Talán nem is jó — gondolta — így a közepén menni, mivel a távolsággal változik a hallgatóság, tudta ezt, fülében volt a hangok egész éjszakai rendje, és járása is kínos volt a csúszós köveken át — minden pillanatban megtántorodott, és kezével a vízbe ért. Ezért átment a mezőre, és kezdte egyszerűbben követni a folyót. Több volt a berajzolt távolságnál, ha csak nem az éjszaka miatt tűnt így. Meg-megfordult, hogy megállapítsa igen homályos emlékezete szerint azt a helyet, ahonnan a barlangot lehet megközelíteni, néhányszor megpróbálta botjával kitapogatni a víz alatt a nyílást, de nem sikerült neki. Kétségtelenül valami üregek voltak, ki tudja, milyen mélyek, és a bot, mivel eléggé rövid volt, beléjük merült. Kérdés azonban, hogy közülük melyik az igazi. Eléggé fáradtan a többszöri hiábavaló próbálkozástól és átnedvesedett kabátujjal, kilépett a száraz salakra, és cigarettára akart gyújtani, de eszébe jutott, hogy most kinn van, és éjszaka van. Eléggé hideg volt: megnedvesedett testrészeinek nedves frissessége kellemetlenül csipkedte bőrét. Mire visszatért a malomhoz, ahol még égett az elfelejtett lámpa, és levetette magáról a nedves nadrágot, hajnalodni kezdett.

Kihasználta a világosodásnak ezt a habozását, hogy elvégezzen néhány munkát, amelyek amúgy is rá vártak: még a lámpafénynél megtisztította a kasokat, leseperte a malomköveket, beöntötte a búzát, és

úgy tűnt neki, hogy ezekkel a korai és valami kellemes idegességtől fűtött műveletekkel meggyorsította a Nap születését.

A lisztömölével visszatérve, az istálló mellett megpillantotta Lédát: összekuporodva, egészen kicsire zsugorodva, ostoba feszültséggel egész magatartásában, azt a rühes kutyát tartotta magán. A léptek zajára szét akartak válni, de valahogyan kínosan együtt maradtak, és mindenki a maga irányában húzott az istálló sarka mögé rejtőzködve.

— Az istenedet — kiáltott fel a nagybácsi, kiköpött, és gyorsan felvitte az udvarba a tömlőt, majd a házban így szólt:

— A rüheset választotta. — Ezt gondolta: „Tönkremegy ez a ház. Száradnak a gyümölcsfák, meghalnak a férfiak, meddők a menyecskék, tönkremegy a szőlő, és az állatok szennyezik fajtájukat.” Aztán valami még rejtettebbet gondolt, mert szerette a harmonikus dolgokat, és mivel nem volt hová köpnie, lenyelte a nyál kemény falatját, és felsóhajtott.

Így tartott ez még néhány napig, anélkül, hogy a figyelme kiterjedt volna rá. Gyakran megtörténik, hogy az események kibújnak ellenőrzésünk alól, és egyszerre csak elénk állnak a fejlődés kész eredményével, arra kényszerítve bennünket, hogy visszafelé kövessük őket. Léda a birtokon vonszolta magát jelentéktelen választottjával, kétségtelenül valami külön megalkuvásával az ízlés, az ösztön és a vad és ismeretlen ösztönösség iránti visszataszító érzés között. Míg a párosodástól felizgatott hímekkel volt körülvéve, nem tudta világosan elkülöníteni a rejtett utak illatát, amelyeken haladtak, a mosusztól és az izgalmas váladékoktól. Teljesen felesleges volt, hogy a közelébe menjenek, mivel jól érezte őket. Az a bátor juhászkuja állandóan követte, a nagy ürességgel elválasztva a többiektől, a gyengébbektől, úgyhogy kitűnően megformálhatta magának szaglásával, és akkor egészen határozottan és a legszemtelenebb távolságról felismerte annak a titokzatosnak a teljes hullámát, amely éjszakai izgalmaival kitöltötte. Bármikor is az irányába indult, erejében megpuhulva és himdühében, a szuka farka tövével szorosan eltakarta nyílását, szembefordult vele, és ajkai maguktól remegni kezdtek, vészjelző függőnként emelkedve fel fogoráról, és egész testéből megindult valami határozott és hozzáférhetetlen morgás. Ez nemcsak ellenkezés volt, hogy ne párosodjon azzal, akivel nem akar. Úgy tűnt neki, hogy nem belőle, hanem valamiből, ami mögötte van, valami hosszú és megvilágítatlan dologból támad amannak ihlete. Ha fel tudta volna fedni a következményeket, megértette volna, hogy morgása, mint a legteljesebb igazság, kiterjedt az ezt követő törvénytelen jövőre is, a gyümölcsre, amely az emlékezés lanygulásával benne nemződhetne.

A többi udvarló a jellegtelenek körébe tartozott. Őket semmiféle vonzó, egyéni vonás nem emelte ki a többi közül. Miután az első bátor falusi juhászkuja elállt, megsértve legénybüszkeségében, mert nem tanulta meg, hogy megalázkodjon, a jellegtelenek közül néhányan szerencsét próbáltak, lépésről lépésre leküzdve határozatlanságukat és a hozzá vezető izgalmas utat. Megfosztva minden októl, hogy felborzolt legyen, maga előtt apró, lagymatag hímeket látva, akik remény és értelem nélkül szaladgáltak, Léda megállt, és figyelte őket. Időről időre a farkukat csóválták, és választ vártak. Fejükkel ügyetlenül kedveskedtek, úgyhogy érdekesebbé váltak számára, és a szuka nem is vette

észre, hogy követni kezdi mozdulataikat, ami hajlandóságra hasonlított. A félreértés azonban csúfosan kiderült, amikor a közelség leleplezte a szuka arcának minden részletét, amelyen a kíváncsiságnak hideg és elbátortalanító fénye látszott.

Végül, egy este, miután a farka szétszaladt a nagybácsi üldözése előtt, a szuka az alacsony eresz alatt a megdőlt akol szögében rábukkant erre a soványra, amely a kérője lett. Észrevette néhányszor a szenvedélytől elvakult csoport szélén és még inkább, amikor már nem volt ott, s életének kellemes és megmagyarázhatatlan jelenségei közé iktatódott a részleges önmegfeledkezésnek e néhány napja alatt ez az eltűnés is. Nem volt mentes a büszkeségtől, tudta, hogy szép és hogy választás előtt van, amikor először ad (innen fogja később emlékeit venni, hogy enyhítse a rutin fanyarságát), és felmerült benne a kérdés, miért kíséri ő a felgyúlt húsnak ezt az undorító farkáját, ha nem érdeklődött utána, nem marakodott ellenfeleivel, nem kapkodott az elsőbbségért a hajlandóságban. Azokon a napokon, amikor egészen a farka végén megjelent csontos sziluettje, fáradt és finom közömbösségbe burkolózva, felébredt a szukában a fizikum feletti megérző érzék, a reszkető élet. Mindenekefelett izgatta a kérdés, amelyet a kopott hím magával hozott: mi a célja jövetelének? Aztán valami kimagasló helyet talált a vasúti töltés oldalán, vagy pedig szórakozottságában és könnyű kábulatában, amely folyton hatalmában tartotta, lefeküdt a sínekre, pofáját feléje fordította, és figyelte. És amikor feszülő inakkal és szilárd ívbe görbített háttal és farokkal közeledett, ő felemelte a fejét, és feszesen, gondosan megformálta magában minden mozdulatát. Ezzel a figyelmes vizslatással kísérte az udvarlás szüntelen láncolatát, amelyben egyéniségek és stílusok váltakoztak, de nem mutatott semmilyen különös részvételt, sem pedig az irigységnek bármi nyomát. Így vált ki a többiek közül, még csak el sem hagyva a csoportot. Senkinek sem volt útjában, úgyszólván észre sem vették, csak amikor kövekkel üldözötten szűkülve és ugatva menekülni kezdtek. Ez volt az egyedüli alkalom arra, hogy magára maradjon vele, nem törődve a veszéllyel, mintha megbénultak volna érzékei. Erről is jegyezte meg. Aztán eltűnt, és naponta csak néhányszor jelentkezett távollétével, a nemes fehér szuka sejtésében.

Így a szuka, akinek élete inkább a valótlanságban, a szorongásokban és izgalmakban telt el, amelyek egy kissé a véréből eredtek, egy kissé pedig a baljós jövő első kezdeteiből, máris ezé a különös, fáradt kutyáé volt. És amikor azon az estén rábukkant az istállónál, a döntés, mint ahogyan ez a nőstényeknél gyakran megtörténik, már teljesen kész volt. Első ízben, amióta itt van, olyan közel ment hozzá, ahol a szaglások már a párosodás görcsét idézik. Talán a vedlettsége és a szikakadtsága miatt, otthontalansága miatt, ahonnan nem is kellett volna eljőnnie, mivel mindig benne volt (mint sorsának összetevő részében), nem áradt belőle az erdő és az alattomos kihívások éles büze. Alig állt lábra, porosan és meglepetten, a szuka már megközelítette, és lihegésük váratlanul és bevezetés nélkül összekeveredett.

Egész éjjel vele maradt, és ez volt az első éjszaka életében, amikor nem érzett örült félelmet és baljós előjeleket. A sok titok közül csak a csillagok ragyogását fogta el, amely leereszkedett gyomrába, és reggelig elvakította. Alig sikerült felemelnie szempilláit, amelyek mögött

a csomók édes összekötése és szétbogozása váltakozott. Úgy tűnt, hogy a világ meghal. De sok minden következett az ébertelenség ez egyetlen éjszakája után, és az ellenőrizetlen időnek ez a fejlődése kivette a reggelbe, a leleplezésbe, a malomból visszatérő nagybácsi elé. Nem érzett szégyent, hanem harmóniahányt — ennek a napnak és éjszakának, a várakozásnak és a valóságnak, a létezésnek a harmóniahányát. Ebben a pillanatban el akart válni tőle, messzire eliramodni és beásni magát a földbe, de egy kapcsolat, amelynek számára már nem volt semmi jelentősége, miután csupa valótlanból állt és mégis csak a valóság maradt, gyönyör nélkül, megakadályozta abban, hogy megszabaduljon és megszökjön. Az egész délelőtt értelmetlen kínokban telt el. Aztán valahogyan sikerült elszakítania magát, és három napig nem jött haza. Amikor megjelent, furcsán nyugodt volt. A halvány jelzésekhez fokozatosan fluid belső mozgások csatlakoztak, amelyekről kezdetben azt tartotta, hogy valami kellemes borzongás. És ez kezdte megtölteni őt, kitöltve életét.

Többé senkihez sem ment közel. Nem volt hajlandó elfogadni az ételt, amelyet nem érdemelt ki, de nem távolodott el a birtoktól. Így növekedett lassan kigömbölyödve, és ez még inkább megszépítette, kerekdedséget kölcsönözve vonalainak, ízt szőre fényének. Egyes lányokhoz hasonlóan, akik tudatosan követnek el bűnt, magára maradt terhességével. Sikertelenül szólígtatták esténként a megzavart kása-adagra, a sötétségben bizonyos távolságban hallani lehetett szűkülését és topogását a fűvön, változatlan hűségének jeleit, de reggelre az ételt érintetlenül találták, jöllehet a szuka egyre teltebb lett és fürgének látszott, miután önmaga figyelésére összpontosított. Számára ezek voltak a legszebb napok az életben: a fokozatos, észrevehetetlen egyensúly helyreállítása a külső fenyegetés és az éj összeesküvő suttogása, valamint a testének végtelen üregeiből érkező kellemes zaj között, amelyet valaminek a kiteljesedése töltött ki, ami egy pillanatban az ő óhaja volt. A nagynéni, akinek nem voltak gyermekei, reggelenként kereste és gyengéd becézgetéssel szólongatta, mellén keresztbe tett kézzel és borzongó arccal járkálva, nyugtalanul attól az aggodalomtól, hogy a szuka meg ne dögölgjön, így, belülről megfeszülve, magzattal a méhében.

A nagyapa fülkagylójában az ugatás éles sejtésével rezzen fel első álmából, forgatta a fejét, és mutogatta fogatlan szájának szakadékát. A szuka valóban hangot adott magáról, valahol messze a mező mélyén biztonságos és friss ugatással, ami az öreg gazdát aggodalomba ejtette:

— Ez, ez a jó menyasszony, van itt valaki? Eszik az a szuka valamit is, az istenért? Hát nem istentől való bűn ez? Terhes, és az ajtónknál forduljon fel? Hej, van itt valaki?

Így múlt el a terhesség ideje, folyton valami gondban és halogatásban, amely mögött a dolgok a maguk menetében zajlottak, Léda pedig öt kis kutyát ellett, öt tiszta fehér kavicsot. Mivel vére fajtisza volt és fajtája nemes, a kölyökkutyák egyetlen hiba nélkül jöttek a világra, csupán méreteikben különböztek. Két napig nem látták: még éjjel sem érezték. A nagybácsi átkutatta a mezsgyéket és az udvari épületek padlásait. A nagyapa egyre jajgatott, jóslataira emlékeztetve és nyögdecselve:

— Ó, micsoda szerencsétlenség, micsoda nagy szerencsétlenség éri majd ezt a házat, én mondom nektek.

Aztán megtalálták az istállópadláson, a szénában: ott fehérlett valamelyik szöglet sötétjében, fehér, felforrósodott fészkében. A nagybácsi kétszer is megbotlott az udvaron, miközben a hírt hazavitte:

— Mind fehér — mondta lélegzetvétel nélkül. — Tudod mit? Féltem. De mind fehér. — És kiabálni kezdett a pásztorlányra, hogy főzön kását, és valami elveszített gondolattal az arcán, izgatottan forgott körbe.

— Öt nemes vizsla — gondolta —, ez több mint öt juh.

A szuka többé nem vonakodott, nem sütötte le a szemét, nem engedte le a farkát, és valami áttetsző szelídség nyugodott szemében. A nagybácsi észrevette, ahogy esténként kiugrált a földszinti eresz alá és elment valahová, a vasúton megállt, és az álló irányába fordult, halását ellenőrizve. Kihasznlta az alkalmat, amikor már messzire előre ment a vasúton, hogy elmenjen és megsimogassa a kiskutyákat. Azok félig vakon kavarohtak mint apró hantok egymás hegyén-hátán, szűköltek, és a közelség érzésére és mindenre, ami megérintette őket, előrenyomkodták világos rózsaszín, örökké éhes kis pofájukat. Az élénkebbek és bátrabbak közülük kiváltak a gomolyagból, és bizonytalanul kúsztak előre a szalmán, hátukra fordultak, és tehetetlenül csapkodtak a lábukkal, vagy pedig vonaglottak a szénába fúródva.

Egy szelíd napsütéses délelőtt kivezette őket a gyümölcsösbe. Nagy kinnal vitte le őket fentről egyenként a fogában, és leengedte őket a fűre. Volt munkája, hogy egy csomóban tartsa őket, csaholtak és börtorkáltak, szaglászva a kis gallyakat, amelyek megszárták őket, és kíváncsian bámulták a katicabogarakat, hogyan kapaszkodnak fel a fűszálakra. A macska a távolból követte őket, megpróbált részt venni a játékban. A fákra varjak szálltak, és figyelték az anya által védett szép fehér apróságokat. Minden pillanatban felugrott a fülük, szaglászta, és fürgén forgatták fejüket a neszek irányában.

Igen gyorsan biztonságosan lábraálltak, és most mozgásuk hatásugara elért egészen a ház küszöbéig, de be nem mentek. Anyjuk rájuk ugatott, felvette őket állkapcsai közé, és az ellenkezésre ügyet sem vetve vitte őket az udvar mélyére. Esteledés előtt etette őket, ahogyan ő is megszokta az evést. A több mint hat kilométerre levő városi vágóhídról hulladékot, májat hozott nekik, összevagdosta fogaival a fűvön, a húsdarabokat egy sorba rakta, és aztán egyenként odavitte őket, és figyelte, hogyan mozgatják kis farkukat és kószálnak a fűvön, kapkodva a falatokért. Az egyik különösen apró volt, az, amelyet az utolsó cseccsén szoptatott, miközben a többiek lökdösték, mivel kimerítették a sajátjukat. Ennek nem sikerült bekapnia még a here inas kis kockáját sem, s a saját oldalán a sorban az utolsó lévén, már egy morzsányi húst sem talált. Egyszerre csak az anya közéjük ugrott, és testével elkülönítette a többiektől, sokkal apróbb falatokat szeletelt fel számára, és örködött, míg ette. Aztán lefeküdt, és hagyta, hogy egy kicsit szopjanak. Ez inkább a simogatásuk miatt tette, mert annyira megnöttek, hogy egészen eltakarták testükkel.

Amikor híre ment ennek a rendnek, a kutyák esetében szokatlan figyelmességnek, amelyekkel ő a kicsiket nevelte — a házbéliek azt

mondták a környék menyecskeinek, akiknek gyermeke el volt hanyagolva:

— Eredj a Živašnicára, Jozićnak a Lédájához, és majd meglátod, hogyan kell az utódokat nevelni.

Egy reggel, mikor kiléptek a házból a kölyökkutyák üres vinnyogására, kinyúlva találták az eresz alatti nyílás előtt, már mereven, kissé nyitott szájjal, májdarabokkal körülötte, a földön.

Nyilván a mancsaival kaparta szét az élelmet, amikor kimerülten, az étellel együtt, amit a kicsiknek vitt, összeesett. Ők pedig éhesen és nyugtalanul a közelségétől, amely sehogy sem rövidült meg és nem is tűnt el, valahogyan átkúsztak a szénán, és kiestek a nyíláson. A nagybácsi úgy találta őket, ahogyan üres kíváncsisággal állnak a hideg csecsek mellett, ahonnan többé nem jött ki tej. Az egyik ugatott a légyre, amely a nyitott szemén át mászott. Csak az a kiskutya, az utolsó, nem tudott kigabalyodni a szénából, és tehetetlenül csaholt belülről.

A nagybácsi odavágta a sapkáját, és egész délig szürke volt, mint a fal. Nem evett, nem beszélt, semmire se nézett. Este összeszedte őket egy kosárba, és átvitte a malomba a kisszobába, hogy vele aludjanak. De nem aludt el. Jóllehet, már nem volt semmi oka, mégis meghagyta azt a rést az ajtón, ahol azelőtt a fehér szuka bejött. És néhányszor úgy tűnt neki, hogy szórének súrlódását hallja a nyíláson. Felugrott, hallgatta, ahogyan ebbe a hallucinációba beköltözködik a szél.

— Az a félelem — gondolta —, az a félelem ölte meg. Amikor engedett az ébersége.

Ismét felmerült benne az emlék, és a szavak indultak meg, hogy megformálják:

— Te, te — suttogta a nagybácsi, valakinek, aki már nem létezett —, te fehér, szép — és az ajka megmerevedett. Leült, és befejezte sejtését.

És ez az ember, akinek nem volt utódja és szerette a ritka és harmonikus dolgokat, örök magányában, még egyszer megérezte nyelvén e szó keserű ízét.

Hornyik György fordítása